

Referat fra befaring i forbindelse med vannmiljøtiltak i Manndalselva, Kåfjord

Dato 27. Mai 2021

Til stedet:

- Kåre Pedersen, Kåfjord Kommune
- Jan Arvid Holmgren, Vannområdekoordinator Nord-Troms
- Geir Arne Evanger, Manndalen Jeger og Fisk (befaringsguide)
- Christine Myrseth, Koordinator FNF Troms
- Karl-Petter Yeong, Fylkessekretær Troms Jeger og Fisk
- Maja Bernhoff, rådgiver Naturvernforbundet Troms og Finnmark.

Innledning

Manndalen Jeger- og Fiskerforening, MJFF, er av rettighetshaverne valgt som organ for forvaltning av fisket i Manndals-elva. På bakgrunn av dette ønsker foreningen blant annet å jobbe for å gjenåpne en del av det gamle elveløpet på strekningen fra Øverfossen til Banol bru der det er mulig, når det er tatt hensyn til oversvømmelser og flomskader. Befaringen torsdag 27mai foregikk i strålende sol og målet vårt for dagen var å gå gjennom de ulike tiltakene som er foreslått i forprosjektet som er utarbeidet av Manndalen Jeger og fiskerforening.

Manndalen Jeger og Fiskeforening MJFF, er glad for at det ble gjennomført befaring av elva slik at de kan få fortgang i tiltaksplanen/forprosjektet som de håper skal danne et godt grunnlag for søknad om midler i tråd med de tiltakene som allerede ligger inne i vannforvaltningsplanen.

Manndalselva i sin helhet er en elv hvor det foregår noe fiske og som har svært godt potensiale til å bli en levende elv med høstbart overskudd. Ikke minst en mulighet til å gi sjørøya som virkelig sliter i nord en mulighet til å øke bestanden. En fungerende elv som får ut sitt potensiale vil ha store positive virkninger for friluftsliv, bestandsmål (laks, sjørøret og

røye!) og landskap. Tiltakslista strekker seg over tre ulike vannforekomster (ID), og det er grunn til å tro at tiltakene vil samvirke og forsterke/forringe hverandre alt etter hvor godt man lykkes med tiltakene som er planlagt- et godt kunnskapsgrunnlag vil kvalitetssikre slik at tiltakene får den ønskede virkning. Vi mener derfor at en tiltaksliste som ivaretar hele vassdraget der man unngår tiltak som kan virke negativt innad i elva er å foretrekke, spesielt for å få unngå tiltak man senere må rette opp igjen.

Elva trenger flere tiltak for å fungere optimalt der utbedring av laksetrapp, overvåking/telling av laks (lakselus), biotopforbedring, restaurering, fjerning av vandringshindre og kunnskapsinnhenting for de viktige bekkeløpene i øvre del av elva og kunnskap/kartlegging med råd for tiltakene som helhet.

Den 27.05.2021 var altså kommunen, vannkoordinator, FNF Troms v/ Naturvernforbundet Troms (rådgiver med elverestaureringskompetanse), fylkessekretær i NJFF-Troms og FNF Troms sin koordinator på befaring sammen med Geir Arne Evanger- nestleder i Manndalen Jeger og Fisk. Vi tilbrakte nærmere fem timer langs elva og fikk en god innføring i de foreslåtte tiltakene- samtidig som vi fikk diskutert også andre mulige tiltak som kunne være gunstige. Denne dagen så vi også eksempel på problemene med tørrlagte bekkeløp der yngel «fanges». Faktisk «reddet» en i følget en sjø-ørret-yngel fra en inntørket dam og fikk den over i et mer vannrikt område. Alle som var til stede på befaringen ser det som veldig positivt om denne elva kan få gjennomført de nødvendige tiltak og få opp bestandene av anadromfisk- både laks, sjø-ørret og sjø-røye. Etter det vi er kjent med er det økonomiske virkemidler som er foreslått og vi håper at med godt samarbeid skal det være mulig å realisere gode tiltak for denne elva.

Dette er et spennende prosjekt, med Manndalen Jeger og Fiskerforening som en kunnskapsrik og engasjert forening som allerede har utarbeidet et forprosjekt med forslag til tiltak. Representant fra MJFF tok oss med og viste oss lokalitetene til forprosjektet.

Befaringen tok sted flere plasser i elva, og startet øverst ved Banol bru og jobbet seg nedover elva:

1. Stopp; Banol Bru (Punkt 1)

MJFF ønsker blant annet å jobbe for å gjenåpne en del av de gamle elveløpene fra Banol bru og ned til Øverfossen. Elvestrekket ovenfor Banol bru har bedre forhold og MJFF ønsker å få fisken til å gå lengre opp i disse områdene, men det krever at det gjøres tiltak i den kanaliserte delen fra Banol Bru og ned til Øverfossen. Det er et prioritert område hvor omtrent 80% er sterkt berørt av kanalisering, spesielt de første 3 km i luftlinje fra Banol bru og ned til Kjerringdalsbrua er sterkt prioritert da dette området er veldig kanalisert (figur 1)

Figur 1. Kart over punktene 1-4. Start Banol Bru

I MJFF sitt forprosjekt står det «MJFF ønsker at NVE på best mulig måte skal prøve å gjenskape gyteområder for artene som naturlig befinner seg i vassdraget ved at deler av tidligere elveløp gjenåpnes helt eller delvis..Det bør bygges flere terskler og kunstige øyer for å senke hastigheten på vannet og dermed danne flere gyte og beiteområder...»

Figur 2. Ovenfor Banol bru. Bedre forhold i øvre del.

Figur 3. Nedfor Banol bru, sterkt kanalisert.

2. Stopp; «Kjerringdalsbrua» (Punkt 2, 3, og 4)

Her er det et påstartet arbeid med å gjenåpne tidligere elveløp og bekker, arbeidet har stoppet grunnet behov for bedre avklaring for de som har interesser i området. Planen var å åpne for gjennomstrømming fra hovedelva (punkt 1), til Aitegállunjárga og Aitegállusuolu, med utløp til hovedelva (punkt 2).

Det er også ønske om å modifisere innløp ved punkt 3 og utløp ved punkt 4 (figur 6 og 7), slik at fisk kan gå inn og ut av dette vannsystemet via dammen (figur 5).

Figur 4. Viser start med å gjenåpne innløp, punkt 3 på kartet (figur 1)

Figur 5. Viser den store dammen mellom innløp og utløp (punkt 3 og 4).

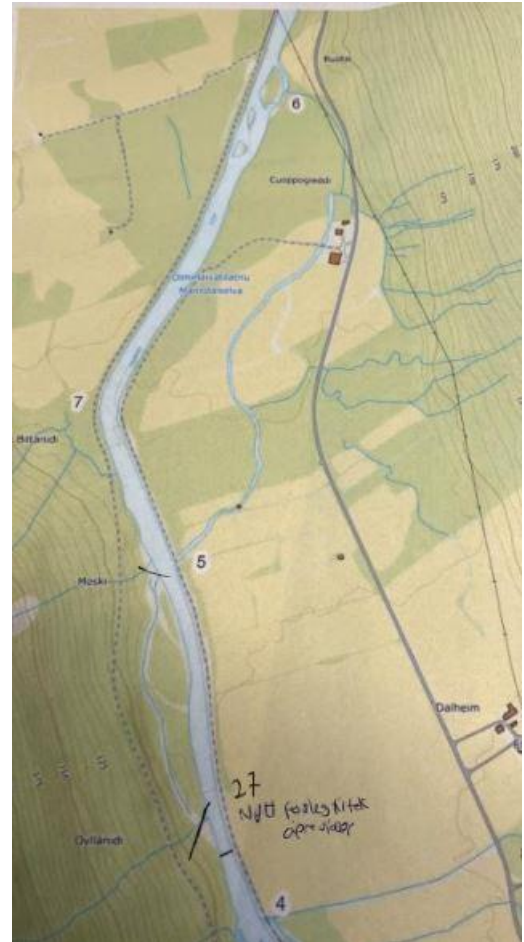

Figur 6 og 7. Viser utløpet ved punkt 4.

3. Stopp; Gjenåpne sideelv ved Ovlåraiidi ned til Moski (ingen tiltaksnummer i prosjektplan til MJFF da dette tiltaket ble vurdert på befaringen som et nytt tiltak. Tiltaket er her tegnet som nr 27 på kartet)

Under befaringen på vei ned fra Kjerringdalsbrua ble det på kartet diskutert for mulighetene for å åpne et gammelt elveløp ved brua (Figur 8). Elveløpet er ikke helt gjengrodd, og ved gjenåpning vil det kun erodere mot fjellet (figur 9). De fjernede massene fra gjenåpningen vil være vasket og kan brukes til andre biotopiltak. Den gjenåpnede bekken vil kunne få tilsig fra fjellet, men krever også hevelse av vannspeilet fra hovedelva for å få gjennomstrømming. Tiltaket trenger tillatelse fra grunneier.

Under befaringen blir det også diskutert om tersklene som er lagt over brua for å danne stryk, er lagt alt for tett og homogent sideveis slik at strømmen ikke får tydelige føringer for fisken (figur 10). Det blir heller ingen tydelige kulper mellom tersklene annet enn det som er rett nedfor brua.

Figur 8. Kart over punktene 4-7. Inkluderer også nytt punkt 27.

Figur 9. Sideløp som ønskes åpnet.

Figur 10. Bro med terskler på oversiden.

4. Stopp; Åpning av innløp ved punkt 5. for gjennomstrømming til utløp ved punkt 6, Cuoppogieddi.

Det hadde vært kjempebra å få åpnet innløpet. Her må det avklares med grunneier pga. frykt for utvasking ved driftsbygning (Se figur X).

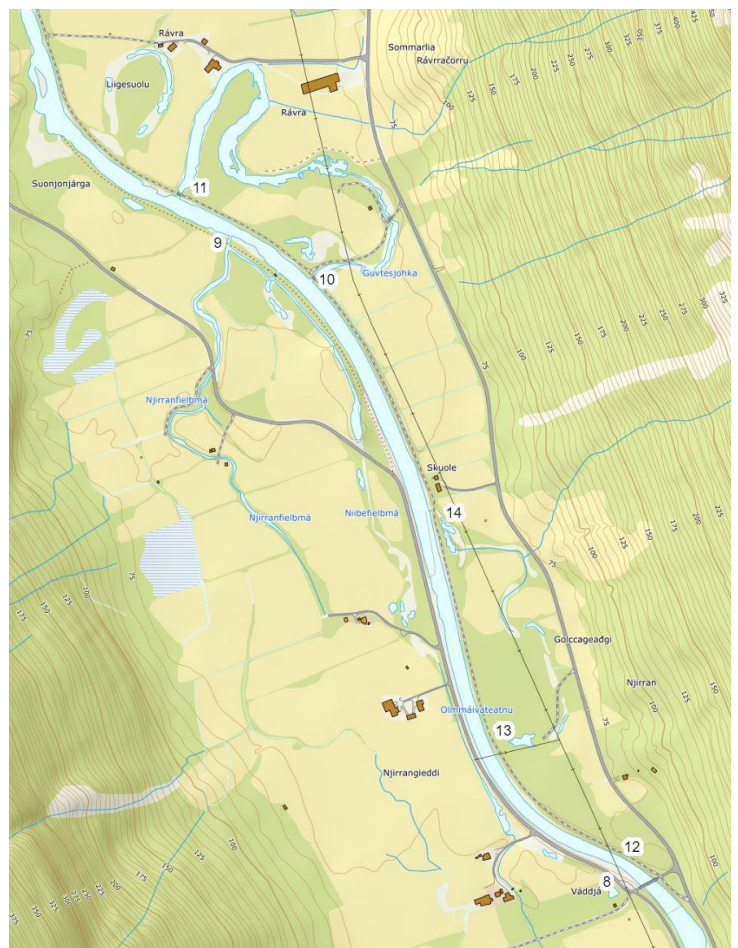
I prosjektplan regnes dette tiltaket som «mindre viktig» da det er viktigere tiltak som er lettere å gjennomføre som bør prioriteres i første omgang.

5. Stopp; Nedenfor Váddjá bru (Området rundt punkt 8)

Her ønskes det å åpne opp for vanntilførsel til Nibefjelbma og Njirranfjelbma som har felles utløp ved punkt 9.

Et eventuelt innløp til dette vannsystemet vil komme til å krysse kommunal og privat vei. Ved krysningspunkt Njirranfjelbma og kommunalvei, er det allerede skiftet ut stikkrenner med stor dimensjon for å optimalisere vannføring i gytebekken Njirranfjelbma.

Dette er et ambisiøst tiltak og er ikke høyest prioritert, men samtidig må også tiltakene vurderes opp mot forhåpentligvis ny kunnskap og sikkerhet for flom.

Figur 11. Kart over punktene 8-14. Kartet er fra MJFF sitt forprosjekt.

6. Stopp; Ved Niivefjelbmá (på andre siden av punkt 14)

Her gjør dårlig vannføring at fisk og yngel blir fanget i små tørket dammer som tilhører et eldre bekkeløp. Se figur 12. Denne dammen henger i hop med resten av Niivefjelbmá men på grunn av lite gjennomstrømming blir fisken og yngelen innestengt og trolig til fare for inntørkning. Det blir på befaringen foreslått å evt stenge hele innløpet langs bekkeløpet, slik at yngel ikke går opp og blir fanget der (se figur 13), og heller satse på å få gjenåpnet og få vanngjennomstrømming i Njirranfielbmá.

Figur 12. Tørket dam tilhørende Niivefjelbmá øvre.

Figur 13. Niivefjelbmá nedre. Nesten ved utløpet

7. Stopp; Senke innløp og optimalisere for tilførsel til Guvtesjohka i Ravra (punkt 10)

Innløpet ved punkt 10 bør senkes og optimaliseres for tilførsel til Guvtesjohka i Ravra, med utløp ved punkt 11. Her må innløpet begrenses på grunn av oversvømmelsesfare i bygninger like ved vannveien i flomtiden, det ble under befaringen diskutert om man skulle fjernet noen av denne steinen som begrenser innløpsmengden og den jevnlig tilstrømmingen (se figur X).

På vestsiden av innløpet har det blitt bygd en bro. Denne broen ble dessverre plassert feil da den skulle vært lengre ned, dette er ting som kan skje, men for kommende tiltak har man da erfaring som kan benyttes (for eksempel at lokalkjente kan bistå underveis i arbeidet for å sikre misforståelser). Her har de bygd innløpet til sidebekken 90 graders vinkel nedstrøms elva slik at lite vannføring strømmer til sideløpet (figur 15). Denne kan godt stenges, da den hører til med Niibefielbma (Stopp 6), som ønskes å stenges da det under flom går inn fisk der og dør når flommen går tilbake og elveleiet tørker ut.

Figur 14. Flyfoto over innløpet til Guvtesjohka.

Broen skulle egentlig vært plassert ved punkt 9 ved utløpet til Njirranfielbmá. MJFF ønsker å senke utløpet fra Njirranfielbma slik at fisk kan gå inn der fra Manndalselva og få tilgang på gyteområder.

Figur 15.

8. Stopp; utløp til Guvtesjohka i Ravra (punkt 11)

9. Stopp; Laksetrappa i Øverfossen

Laksetrappa ved Øverfossen står også på planen for utbedring. Trappa i Øverfossen er i mye dårligere forfatning enn den nede ved Brufossen, noe som antas å medvirke passering av fisk. De store skadene på fisketrappa i Øverfossen tilsier at trappa i sin helhet trenger oppgradering.

Under befaringen ble det vist til tiltakene som Sintef i sin rapport fra 2018 har henvist til (figur 21). Her ble det vist til trappas inngang (figur 16) som ligger innunder fossen der det første spranget er for høyt og peker 90 grader ut i strømmen. Dette gjør også utløpet av trappa, noe som gjør det krevende for laksen å komme opp videre.

Tiltakene vil dermed bestå av å blant annet; renovere inngangen til trappa slik at vannstrømmen går mer parallelt, sprengne den store steinblokken utenfor utgangen til trappa oppe som skaper stor vannhastighet der fisken kommer opp. Det må også sprenges større volum for kulper i trappa og støpes nye terskler. inngang Øverfossen

Figur 16. Trappas

Les gjerne Sintef sin rapport for mere detaljer. *Sintef Rapport 2018. Laksetrappene i Manndalselva i Troms Vurdering av tilstand og funksjon* Forfatter: Hans-Petter Fjeldstad <file:///C:/Users/rh223/Downloads/2018-01010.pdf>.

Mulig dette tiltaket må kombineres med flytting av laks ovenfor trappa dersom trappa fungerer og at det finnes tilstrekkelig gytebestand nedenfor trappa.

Figur 17. Ødelagte støpte terskler.

Figur 18. Trappas utgang som peker 90 grader ut i elva i en sving.

10.Stopp; Laksetrappa i Brufossen

Trappa i Brufossen var siste stopp på befaringen. Den kan også leses om i Sintef sin rapport (figur 21). Under befaringen ble det vist til hvilke utbedringer/justeringer som bør gjøres. Slik Brufossen står i dag, kan fisk vandre opp (små mellomstore fisker), men lokalbefolkningen sier at fisken har problemer ved høyere vannføringer med å komme seg opp fra Notkulpen. Et annet alternativ ved høyere vannføring hadde vært at trappa kunne åpnes og stenges ved behov. Inngangen av trappa med to åpninger må justeres slik at alt vannet kommer i en samlet stråle (figur 20). Også her må kulpene justeres slik at de blir dypere og med mere skjul for oppvandrende fisk.

Det ble under befaringen også diskutert at det gunstige ved Brufossen hadde vært å forbedre hele strekken fra brua og ned 200 meter slik at den ble litt bredere og vannet kunne gått over svaberget der, slik at ikke alt ble sentrert/kanalisert (figur 20)).

En fin måte for MJFF å kunne måle tiltakene ville vært og fått tak i en fisketeller.

Figur 19. Brufossen. Viser hvor kanalisert strømmen blir nedfor brua ved svaberget.

Figur. 20. Nedre del av laksetrapp i Brufossen.

Tabell 1. Forslag til prioritering av tiltak i laksetrappene i Manndalselva

Prioritet	Lokalitet	Tiltak
1	Brufoss	Ny inngang til den nederste kulpen i trappa og rydding av løs stein i trappa, som beskrevet i kapittel 4.2
2	Brufoss	Støping av ny terskel i kulp 6, som beskrevet i kapittel 4.2
3	Øverfoss	Ny utforming på eksisterende inngang til den nederste kulpen i trappa og rydding av berg og stein i nederste kulp, som beskrevet i kapittel 4.3
4	Øverfoss	Nye kulper og terskler langs kampesteinen, samt vurdere sprenging av steinblokk ved utgangen, som beskrevet i kapittel 4.3
5	Øverfoss	Nye kulper og ny inngang i trappas nedre del, som beskrevet i kapittel 4.3

Figur 21 viser Sintef sine forslag til prioritering av tiltak i laksetrappene. Kilde: Sintef Rapport 2018. Laksetrappene i Manndalselva i Troms Vurdering av tilstand og funksjon Forfatter: Hans-Petter Fjeldstad

Hva tenker befaringsgjengen om veien videre:

1. Christine Myrseth fra FNF Troms vil komme med forslag til fremdriftsplan av forprosjektet der det ønskes å bistå Manndalen JFF med forslag til tiltak som de kan presentere for Kåfjord kommune
2. Kåfjord kommune avklarer tillatelser fra grunneiere og legger til rette for tilgang på steinmasser (helst vaskede masser)
3. Troms og Finnmark fylkeskommune/Kåfjord kommune får tilsendt dokumentet for godkjenning
4. Etter godkjenning fra fylkeskommunen/kommunen sendes forprosjektet til NVE for endelig prosjektering
5. NVE har sagt de vil gjøre opp for seg etter kanaliseringen, og man håper at de fullfinansierer selve hovedprosjektet.
6. For å avklare videre søknadsprosess og få råd om dette har vannkoordinator i Nord-Troms vært i kontakt med NVE og har fått bekreftet at de kan møte aktørene.

31.05.2021

Referent, Maja Bernhoff, rådgiver Naturvernforbundet

Bilder: Maja Bernhoff.

Kart: MJFF

For spørsmål om prosjektet og lokal kunnskap henviser vi til initiativtaker Manndalen Jeger og Fiskerforening.

For spørsmål om vannforvaltningen kan vannkoordinator i Nord-Troms veilede på spørsmål om for eksempel Vann-nett.